

Вера МІЦКЕВІЧ

ЯК КОЛАС НАСТАЎНІКАЎ БАРАНІЎ: невядомы артыкул Песняра

У велізарнай творчай спадчыне народнага паэта публіцыстыка займае не апошняе месца. Найбольш поўна яна пададзена ў 20-томным Зборы твораў, што выйшаў у 2007—2012 гг. Але і па сёняшні дзень з’яўляюцца новыя коласаўскія матэрыялы, асабліва ў эпісталарыі і інскрыптах.

Артыкул Якуба Коласа «Да сумнай гадавіны» (у арыгінале «К печальной годовщине», газета «Минское слово», 1907 г.) быў адшуканы вядомым беларускім літаратуразнаўцам Сцяпанам Александровічам у 1950-я гг. Гісторыя артыкула і цытаты з яго ў перакладзе на беларускую мову ўпершыню прагучалі ў публікацыі даследчыка на старонках газеты «Літаратура і мастацтва» ў 1959 г., пазней увайшлі ў зборнік артыкулаў «Народны настаўнік Якуб Колас» [1; 2]. Але чамусьці цалкам вышэйзгаданы артыкул не быў прадстаўлены ні ў адным з пасмяротных Збораў твораў. Прычыны гэтага ў розныя часы маглі быць таксама рознымі: савецкая цэнзура палічыла твор малаважным; складана было звернуць тэкст з арыгіналам, паколькі неабходны нумар газеты ў бібліятэках Беларусі адсутнічае; нарэшце, прасцейшае — згубілі з вачэй.

Сёлета, аkurat праз 110 гадоў пасля выхаду ў свет, артыкул-«невідзімка» «Да сумнай гадавіны» вяртаецца да беларускага чытача ў поўным аб’ёме і на мове арыгінала. Артыкул, пра гісторыю з’яўлення якога цікава распавёў сам аўтар у трылогіі «На ростанях», а ўдзельнік настаўніцкага з’езда, сведка тагачасных падзей, пісьменнік і сват Коласа Янка Маўр, як заўсёды, з гумарам, напісаў ва ўспамінах пра народнага паэта [3].

Нагадаем гісторыю, так званую легенду, з’яўлення артыкула, дзеючых асоб і што атрымалася ў выніку.

Гады Першай рускай рэвалюцыі 1905—1907 гг. для Якуба Коласа звязаны найперш з удзелам у нелегальным настаўніцкім з’ездзе, што адбыўся ўлетку

Якуб Колас (справа) з невядомым.
Вільня, 1907 г. З фондаў Нацыянальнай
бібліятэкі Беларусі.

жаўнай Думы, актыўны ўдзельнік права-манархічнага руху на Захадзе Расіі. Служыў на флоце, удзельнічаў у руска-турэцкай вайне 1877—1878 гг. У 1889 г. з мэтай абагачэння прадаў немцам планы крэпасці Кранштат з пазначэннем мінных палёў, за што быў асуджаны і сасланы ў Сібір. На судзе запэўніваў, што прадаў фіктыўныя, выдуманя ім самім, планы. Адбыўшы пэўны тэрмін, Шміт быў памілаваны царом, пазней яму вярнулі страчаныя па судзе правы і прывілеі, з яго паслужнога спіса па хадайніцтве Мінскага епіскапа Міхаіла было знята ўпамінанне аб правіне. Шміт рэдагаваў і супрацоўнічаў з патрыятычнымі газетамі «Морская волна» (Вільня), «Белорусский вестник», «Минская речь», «Минский листок», у 1906—1908 гг. з'яўляўся рэдактарам-выдаўцом чарнасоцэннай газеты «Минское слово». Восенню 1907 г. Шміт быў абраны ў III Дзяржаўную Думу ад Мінскай губерні, але ў хуткім часе яму прыгадалі яго правіны, разгарнулі кампанію і выключылі з ліку дэпутатаў. Шміт вярнуўся ў Мінск, барацьбу не спыніў, быў абраны ў Мінскую гарадскую думу як прадстаўнік праваслаўнага духавенства. Памёр ад анеўрызмы аорты, пахаваны на Старажоўскіх могілках [5; 6].

Рэдакцыя газеты «Минское слово» месцілася на рагу вуліц Губернатарскай і Магазіннай, 46/31 (цяпер на гэтым месцы будынак адміністрацыі Нацыянальнага мастацкага музея), у доме Караліны Вяржбоўскай. «Минское слово» — штотдзённая грамадска-палітычная газета, рупар вялікадзяржаўных шавіністаў і рэакцыйнай буржуазіі, у грамадстве была ўплывовай, з ёю лічыліся губернатар і епіскап, яе чыталі нават тыя, хто не падзяляў поглядаў чарнасоцэнца Шміта [7].

Якуб Колас па-майстэрску выканаў сваю «ролю» ў размове з галоўным рэдактарам. Пасведчанне карэспандэнта «Виленского вестника» і наіўны аповед звольненага вясковага настаўніка расчулілі Шміта. Ён прапанаваў напісаць аб настаўніцкім сходзе ўсё так, як пачуў ад свайго наведвальніка. Так Коласу ўдалося «правесці папа ў рэшаце». Праз дзень артыкул, падпісаны псеўданімам *Кудесник*, быў надрукаваны.

Артыкул меў вельмі важнае значэнне, палепшыў сітуацыю ў адносінах улады да звольненых настаўнікаў, аўтар атрымаў дазвол на легальны выезд у Вільню.

На віленскай фотапаштоўцы, зробленай у верасні 1907 г., малады, прыгожы, з хітрынкай у вачах Якуб Колас глядзіць на нас з Замкавай гары і пасміхаецца...

Спіс літаратуры:

1. Александрович, С. Х. Новыя матэрыялы пра настаўніцкі з'езд / Літаратура і мастацтва. — 1959. — 12 жніўн. (№ 63). — С. 3.
2. Александрович, С. Х. У пошуках праўды // Народны настаўнік Якуб Колас: зб. артык. — Мінск: Народная асвета, 1966. — С. 23 — 32.
3. Маўр, Я. Старонка мінулага // Жыццё для народа: зб. матэрыял. аб жыцці і дзейн. Якуба Коласа. — Мінск: выд. Акадэміі навук БССР, 1962. — С. 62 — 69.
4. Колас, Я. Збор твораў: у 20 т. / Мінск: Беларус. навука, 2007 — 2012. — Т. 14: кн. 3. — 2011. — С. 281 — 282.
5. Государственная Дума Российской империи 1906 — 2006: энциклопед.: в 2 т. — М.: Росийск. политич. энциклопед., 2006 — Т. 1: 1906 — 1917. — С. 732.
6. Чёрная сотня: историч. энциклопед. — М.: Крафт+, Ин-т рус. цивилизации, 2008. — С. 609.
7. Шибeko, З. В., Шибeko, С. Ф. Минск: Страницы жизни дореволюционного города. — Минск: Полымя, 1990. — С. 296.